

Порушення умов видачі векселів та наслідки таких порушень.

Якщо при видачі векселя було порушено вимоги законодавства, то які наслідки таких порушень? Чи підлягають такі векселі оплаті?

У даній статті буде розглянуто найбільш поширені, на нашу думку, порушення законодавства про вексельний обіг, а також проаналізовано можливі наслідки таких порушень.

1. Відсутність у векселі передбачених законодавством реквізитів.

Реквізити векселя визначено ст. 1, 75 Уніфікованого Закону.

Відповідно до ст. 1, 75 Уніфікованого Закону вексель містить:

1. Назву "переказний вексель" (простий вексель), яка включена до тексту документа і висловлена тією мовою, якою цей документ складений;
2. Безумовний наказ сплатити визначену суму грошей;
3. Зазначення строку платежу;
4. Зазначення місця, в якому повинен бути здійснений платіж;
5. Найменування особи, якій або наказу якої повинен бути здійснений платіж;
6. Зазначення дати і місця видачі векселя;
7. Підпис особи, яка видає вексель (трасант).

Переказний вексель також має містити найменування особи, яка повинна платити (трасат).

Відповідно до ст. 2, 76 Уніфікованого Закону документ, у якому відсутній будь-який з реквізитів, наведених вище, не має сили векселя, за винятком випадків, зазначених нижче:

- Вексель, строк платежу в якому не вказаний, вважається таким, що підлягає оплаті за пред'явленням.
- При відсутності особливої вказівки, місце, позначене поруч з найменуванням трасата (а для простих векселів – місце де видано вексель), вважається місцем платежу і, разом з тим, місцем проживання трасата.
- Вексель, у якому не зазначене місце його складання, вважається складеним у місці, позначеному поруч з найменуванням векселедавця (трасанта).

Отже, порушення вимог Уніфікованого Закону щодо встановлення у векселі певних реквізитів може бути підставою для визнання такого векселя таким, що не має сили векселя.

Слід зазначити, що Уніфікований вексельний Закон містить поняттям «втрата документом сили векселя», що є відмінним від поняття «недійсність векселя». Документ, що втратив силу векселя є звичайним борговим документом.

Також, слід додати, що при оскарженні векселів, слід звертати увагу на способи захисту які можуть бути обрані позивачем. Досить часто бувають випадки коли позивачі подають позови про визнання векселів недійсними. Якщо у векселі відсутні реквізити визначені Уніфікованим Законом, то такий вексель підлягає визнанню у судовому порядку таким, що не має сили векселя.

2. Видача векселя для оформлення грошового боргу, що виник з інших підстав ніж поставка товару, виконання робіт, надання послуг.

Відповідно до ст. 4 Закону України «про обіг векселів в Україні» (далі по тексту – Закон про обіг векселів) видавати переказні і прості векселі можна лише для оформлення грошового боргу за фактично поставлені товари, виконані роботи, надані послуги.

Підстави видачі векселів знаходяться поза сферою застосування Уніфікованого закону та врегульовані нормами цивільного законодавства України. Виключенням є видача векселя відповідно до ст. 52 Уніфікованого Закону. Відповідно до цієї статті кожна особа, якій належить право регресу, може за відсутності угоди щодо протилежного, одержати платіж за допомогою нового векселя (зворотного переказного векселя), виданого зі строком

платежу за пред'явленням на одну із зобов'язаних перед нею осіб, який підлягає оплаті за місцем проживання цієї особи.

Відтак, якщо вексель видано за грошовий борг не за фактично поставлені товари, роботи, послуги, то це є порушенням Закону України «про обіг векселів в Україні».

Відповідно до ст. 13-1 Закону про обіг векселів за видачу векселя без наявності грошового боргу за фактично поставлені товари, виконані роботи, надані послуги або без визначення у відповідному договорі умови проведення розрахунків із застосуванням векселів чи із зазначенням суми платежу за векселем, що є більшою від суми зобов'язань трасата перед трасантом або векселедавця (за переказним векселем - трасанта) перед особою, якій чи за наказом якої має бути здійснений платіж, на юридичну особу - векселедавця (за переказним векселем - трасанта) накладається штраф у розмірі від чотирьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Розгляд справ та складання протоколів за порушення умов видачі векселя здійснюються уповноваженими особами органів державної податкової служби, державного фінансового контролю, Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку в порядку, встановленому законом.

Як показує судова практика, видача векселя не в рахунок оплати за поставлену продукцію, виконані роботи чи надані послуги не є підставою для визнання векселя таким, що не має сили векселя.

У постанові ВГСУ від 23 травня 2007 р. по справі № 26/254 за позовом ВАТ по газопостачанню та газифікації «Севастопольгаз» до ТОВ «Санатор СКЛ» щодо визнання простого векселя таким, що не має сили векселя суд зазначив, зокрема, наступне.

«Позовні вимоги обґрунтовувались тим, що в порушення вимог статті 4 Закону України "Про обіг векселів в Україні" він був виданий не в рахунок оплати за поставлену продукцію, виконані роботи чи надані послуги.

Судом не встановлено дефекту форми векселя, а будь-яких інших підстав, які б позбавляли його вексельної сили, в тому числі, і несвоєчасні здійснення протесту у неплатежі, звернення з грошовими вимогами до боржника у межах провадження у справі про банкрутство, на що посилається позивач, законодавством не передбачено.

Отже, встановивши, що спірний вексель заповнений з дотриманням усіх вимог, передбачених вказаними вище нормами закону, господарський суд дійшов до правильного та обґрунтованого висновку про те, що підстави для визнання його таким, що не має сили

векселя відсутні».

3. Видача векселя не на бланку векселя або на бланку векселя застарілого зразка.

Відповідно ст. 5 Закону про обіг векселів векселі (переказні і прості) складаються у документарній формі на бланках з відповідним ступенем захисту від підроблення, форма та порядок виготовлення яких затверджуються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з Національним банком України з урахуванням норм Уніфікованого закону, і не можуть бути переведені у бездокументарну форму (знерухомлені).

Відповідно до ст. 196 ЦКУ обов'язкові реквізити цінних паперів, вимоги щодо форми цінного паперу та інші необхідні вимоги встановлюються законом.

Документ, який не містить обов'язкових реквізитів цінних паперів і не відповідає формі, встановленій для цінних паперів, не є цінним папером.

Питання про правові наслідки порушення норм законодавства щодо видачі на бланку старого зразка були предметом розгляду судів.

У справі № 2-а-9227/08/0470 за позовом ДП «ДНВК «Електрозовобудування» до СПДІ по роботі з великими платниками податків у м. Дніпропетровську про скасування податкових повідомлень-рішень податкова інспекція звертала увагу суду на те, що векселі видано на бланках старого зразка. Проте суд не взяв до уваги твердження СДПІ.

Рішенням Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 1 червня 2009 № 2-а-9227/08/0470 суд задовольнив вимоги позивача.

Як вже зазначалося вище, документ, який не відповідає формі, встановленій для цінних паперів, не є цінним папером. У зв'язку з цим цікавим практичним питанням є визначення того, який правовий зміст має поняття «форма, встановлена для цінних паперів».

Для відповіді на це питання, варто звернути увагу на постанову ВГСУ від 19 грудня 2012 р. по справі № 5011-53/8347-2012 за позовом ТОВ "Мале підприємство "ПУЛЬС" до Дочірнього підприємства "Юридичний центр" про визнання векселя таким, що не має вексельної сили. В даній постанові зазначено, зокрема, наступне.

«В обґрунтування касаційної скарги посилається на те, що судами порушено норми матеріального права, оскільки не застосовано положення статті 3 Конвенції про врегулювання деяких колізій законів про переказні векселі та прості векселі від 07.06.1930

року (ратифікована Україною 06.07.1999 р.), якою встановлено, що "форма будь-якого зобов'язання, яке виникає із переказного або простого векселя, підпорядковується законам місця підписання зобов'язання", та не перевірено відповідність форми спірного векселя вимогам національного законодавства.

Згідно ст. 196 ЦК України обов'язкові реквізити цінних паперів, вимоги щодо форми цінного паперу та інші необхідні вимоги встановлюються законом. Документ, який не містить обов'язкових реквізитів цінних паперів і не відповідає формі, встановленій для цінних паперів, не є цінним папером.

Колегія суддів Вищого господарського суду України дійшла висновку висновку, що касаційна скарга не підлягає задоволенню з наступних підстав.

Пунктом 3 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 8 червня 2007 року № 5 "Про деякі питання практики розгляду спорів, пов'язаних з обігом векселів", встановлено, що виходячи зі змісту ч. 2 ст. 196 Цивільного кодексу України і статей 2, 76 Уніфікованого закону документ, який не містить обов'язкових реквізитів, перелічених у вказаних статтях Уніфікованого закону, не є цінним папером (векселем), а може мати силу простої боргової розписки, за винятком випадків, прямо зазначених в абзацах 2-4 ст. 2, абзацах 2-4 ст. 76 Уніфікованого закону.

Отже, єдиною підставою яка б позбавляла вексельної сили вексель є відсутність у документа будь-якого з обов'язкових реквізитів, зазначених у ст. 75 Уніфікованого закону, інших підстав законом не передбачено.

Встановивши, що спірний вексель містить всі обов'язкові реквізити, передбачені ст. 75 Уніфікованого закону, суди дійшли правильного та обґрунтованого висновку про те, що підстави для визнання його таким, що не має вексельної сили, відсутні.

Доводи позивача про невідповідність форми бланку векселя вимогам Положення, підставно не прийнято судами до уваги, оскільки, виходячи зі змісту ч. 2 ст. 196 ЦК України, ч. 3 ст. 195 ЦК України, ч. 3 ст. 3 "Про цінні папери та фондовий ринок" документ не є векселем, якщо не містить вичерпний перелік тих обов'язкових елементів (реквізитів), які у сукупності визначають форму векселя як документа, а також якщо документ оформлений у бездокументарній формі (норми вексельного законодавства не можна застосовувати до зобов'язань, оформлених на електронних і магнітних носіях), з інших підстав чинне законодавство, у тому числі спеціальне вексельне, не передбачає можливості визнання векселя таким, що не має вексельної сили».

4. Підписання векселя не уповноваженою особою.

Відповідно до ст. 5 Закону про обіг векселів від імені юридичних осіб вексель підписується власноручно керівником та головним бухгалтером (якщо така посада передбачена штатним розписом юридичної особи) чи уповноваженими ними особами. У разі якщо вексель підписується уповноваженою особою, до тексту векселя включається посилання на внутрішній документ юридичної особи, відповідно до якого уповноважена особа має право підписувати вексель. Підписи скріплюються печаткою

З аналізу судової практики по справам про визнання векселя таким, що не має вексельної сили слідує, що підписання векселя не уповноваженою особою не є підставою для визнання векселя таким, що не має сили векселя.

Постановою ВГСУ від 05 березня 2009 року у справі № 8/397-08 за позовом ТОВ "Інвестор-96" до ВАТ по газопостачанню та газифікації "Сумигаз" про визнання векселя таким, що не має вексельної сили, суд задовольнив вимоги скаржника та скасував судові рішення яким вексель було визнано таким, що не має вексельної сили. Судове рішення було аргументоване, зокрема, наступним.

«Судом апеляційної інстанції встановлено, що на дату підписання спірного векселя посаду головного бухгалтера ТОВ "Інвестор-96" займала Голобородько І.В., а вексель від імені головного бухгалтера підписаний Перепелицею В.К., тобто іншою особою.

Посилаючись на зазначену вище норму Закону, суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що лише власноручні підписи керівника та головного бухгалтера можуть зобов'язувати позивача здійснити платіж за спірним векселем, тому, підписання векселем особою, посадове становище якої не встановлено, свідчить про підписання векселем неуповноваженою особою та його недійсність.

Проте, з даним висновком погодитись неможливо, оскільки, як правомірно наголошує скаржник у касаційній скарзі, відповідно до статті 7 Уніфікованого Закону про переказні векселі та прості векселі, якщо на переказному векселі є підписи осіб, нездатних зобов'язуватися за переказним векселем, або підроблені підписи, або підписи вигаданих осіб, або підписи, які з будь-яких інших підстав не можуть зобов'язувати тих осіб, які поставили їх на переказному векселі або від імені яких переказний вексель був підписаний, то зобов'язання інших осіб, які поставили свої підписи на ньому, є все ж таки юридично дійсними.

Враховуючи наведене та з огляду на те, що спірний вексель підписаний керівником ТОВ

"Інвестор-96", а його підпис скріплений печаткою ТОВ "Інвестор-96", колегія суддів касаційної інстанції не вважає правомірним висновок суду апеляційної інстанції про те, що відсутність підпису головного бухгалтера позбавляє спірний вексель вексельної сили.

Судами не встановлено дефекту форми векселя, а будь-яких інших підстав, які б позбавляли його вексельної сили, законодавством не передбачено. Отже, суд апеляційної інстанції визнав вексель недійсним, виходячи з обставини, з якою закон не пов'язує настання такого правового наслідку».

Постановою ВГСУ від 22 вересня 2010 року у подібній справі № 11/29-10 за позовом ТОВ «Ріел Істейт Проект» про визнання векселя недійсним, судом було відмовлено у задоволенні касаційної скарги. Суд аргументував своє рішення наступним.

«Уніфікований закон про переказні та прості векселі, пов'язує визнання векселів такими, що не мають вексельної сили, з підставами, пов'язаними з дефектом форми.

Тобто, навіть виявлення підробленого підпису на векселі від імені векседавця або ж підпису вигаданих осіб чи інших осіб, які не можуть зобов'язуватися за векселем з тих чи інших підстав, не означає відсутності такого підпису взагалі. Такий вексель не слід вважати таким, що має дефект форми - відсутність підпису.

Проте, судами не встановлено, а позивачем не доведено наявності тих обставин, з якими закон пов'язує визнання спірного векселя недійсним, а саме, дефекту форми векселя, будь-яких інших підстав, які б позбавляли його вексельної сили, законодавством не передбачено».

Такої правової позиції дотримується Верховний Суд України, про що свідчить постанова у справ № 14/2 від 29.10.2002.

«Так, згідно з ст. 7 Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі, якщо на переказному векселі є підписи осіб, нездатних зобов'язуватися за переказним векселем, або підроблені підписи, або підписи вигаданих осіб, або підписи, які з будь-яких інших підстав не можуть зобов'язувати тих осіб, які поставили їх на переказному векселі або від імені яких вказаний вексель був підписаний, то зобов'язання інших осіб, які поставили свої підписи на ньому, є все ж таки юридично дійсними.

Отже, ст. 7 Уніфікованого закону встановлює правило, відповідно до якого зобов'язання кожної з осіб за одним векселем є окремим зобов'язанням. Кожна зобов'язана за векселем особа розглядається як окремий боржник, зобов'язання якого не пов'язані з дійсністю зобов'язань інших осіб. Отже, навіть у разі, якщо зобов'язання особи, зазначеної як

векселедавець, не матиме юридичної сили, проте вексель не стане від цього недійсним, оскільки за ним існуватимуть зобов'язання інших осіб».

5. Підписання векселя з перевищенням повноважень.

Пунктом 9 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 8 червня 2007 року № 5 "Про деякі питання практики розгляду спорів, пов'язаних з обігом векселів", встановлено, що відповідно до статей 8, 77 Уніфікованого закону кожний, хто поставив свій підпис на простому або переказному векселі як представник особи, від імені якої він не був уповноважений діяти, сам зобов'язаний за векселем і, якщо заплатить, матиме ті самі права, що й особа, за яку він мав намір діяти. Таке ж правило застосовується до представника, який перевищив свої повноваження.

З огляду на це особа, яка отримала вексель від представника, що не мав достатніх повноважень на видачу (передачу) векселя, не може вимагати виконання зобов'язань за векселем від особи, котра видала (передала) вексель. Однак вона вправі вимагати здійснення платежу за векселем від такого представника, що поставив свій підпис на векселі, в обсязі і за умов, зазначених у векселі, виходячи з того, що його видано (передано) особисто цим представником. У разі перевищення повноважень представником особи, від імені якої вексель підписано, тобто прийняття ним зобов'язання за векселем від імені іншої особи на суму, що перевищує ту, в межах якої він мав право діяти, зобов'язання переноситься на представника не в повному обсязі, а лише в межах перевищення.

При розгляді справ такої категорії судам слід також враховувати, що у разі схвалення в подальшому особою видачі (передачі) векселя представником без повноважень або з їх перевищенням, відповідальність за векселем на підставі ч. 2 ст. 241 ЦК несе ця особа, якщо інше не впливає із самого векселя.

6. Видача векселя за відсутності заборгованості на момент видачі векселя.

Відповідно до ст. 4 Закону про обіг векселів видавати переказні і прості векселі можна лише для оформлення грошового боргу за фактично поставлені товари, виконані роботи, надані послуги.

На момент видачі переказного векселя особа, зазначена у векселі як трасат, або

векселедавець простого векселя повинні мати перед трасантом та/або особою, якій чи за наказом якої повинен бути здійснений платіж, зобов'язання, сума якого має бути не меншою, ніж сума платежу за векселем.

Тобто Законом передбачено, що для видачі векселя, заборгованість має бути сформованою на підставі фактично поставленого товару, виконаних робіт, наданих послуг.

Порушення даної вимоги Закону про обіг векселів може бути підставою для накладення санкції у розмірі та порядку передбаченому ст.13-1 Закону.

Однак, слід враховувати, що порушення при видачі векселя ст. 4 Закону про обіг векселів не є підставою для визнання векселя таким, що не має сили векселя. Даний висновок підтверджується судовою практикою.

Постановою ВГСУ від 05 березня 2009 року у справі № 8/397-08 за позовом ТОВ "Інвестор-96" до ВАТ по газопостачанню та газифікації "Сумигаз" про визнання векселя таким, що не має вексельної сили, суд задовольнив вимоги скаржника та скасував судові рішення яким вексель було визнано таким, що не має вексельної сили. Судове рішення було аргументоване, зокрема, наступним :

«Поряд з цим, в якості другої правової підстави для задоволення позовних вимог, суд апеляційної інстанції вказав на порушення положень Закону України "Про цінні папери та фондову біржу" та Закону України "Про обіг векселів в Україні", зокрема, на відсутність у позивача перед відповідачем на дату складання спірного векселя заборгованості.

Судами не встановлено дефекту форми векселя, а будь-яких інших підстав, які б позбавляли його вексельної сили, законодавством не передбачено. Отже, суд апеляційної інстанції визнав вексель недійсним, виходячи з обставини, з якою закон не пов'язує настання такого правового наслідку.

Враховуючи вищевикладене, приписи зазначених статей, судова колегія погоджується з висновком місцевого господарського суду про відсутність правових підстав для задоволення позовних вимог та визнання спірного векселя таким, що не має вексельної сили».

Постановою ВГСУ від 12 грудня 2007 року у справі № 2-21/2342-2006 (2-6/16053-05) за позовом ВАТ «Надія» до Селянського фермерського господарства «Руно» про визнання векселя недійсним та виконавчого напису, суд задовольнив вимоги скаржника та скасував судові рішення яким вексель було визнано недійсним. Судове рішення було

аргументоване, зокрема, наступним :

«Предметом даного судового розгляду є вимоги позивача про визнання недійсним векселя та виконавчого напису нотаріуса в зв'язку з відсутністю в нього заборгованості на час видачі спірного векселя перед відповідачем.

Судом не було належним чином з'ясовано питання про те, чи може бути безтоварність векселя законною підставою для визнання його таким, що не має вексельної сили за дефектом форми.

Судом не встановлено дефекту форми векселя, а будь-яких інших підстав, які б позбавляли його вексельної сили, законодавством не передбачено.

Отже, суд визнав вексель таким, що не має вексельної сили, виходячи з обставин, з якими закон не пов'язує настання такого правового наслідку.

За таких обставин, оскаржені судові рішення не можна визнати законними й обґрунтованими, і тому вони підлягають скасуванню з передачею справи на новий розгляд до суду першої інстанції.

Під час нового розгляду необхідно врахувати наведене і вирішити спір з дотриманням вимог закону».

7. Порушення вимоги закону щодо відображення у відповідному договорі умов щодо проведення розрахунків із застосуванням векселів.

Відповідно до ст. 4 Закону про обіг векселів умова щодо проведення розрахунків із застосуванням векселів обов'язково відображається у відповідному договорі, який укладається в письмовій формі. У разі видачі (передачі) векселя відповідно до договору припиняються грошові зобов'язання щодо платежу за цим договором та виникають грошові зобов'язання щодо платежу за векселем.

Порушення даної вимоги Закону про обіг векселів може бути підставою для накладення санкції у розмірі та порядку передбаченому ст.13-1 Закону.

Однак, слід враховувати, що не відображення у відповідному договорі умов щодо проведення розрахунків із застосуванням векселів не є підставою для визнання векселя таким, що не має сили векселя. Даний висновок також підтверджується судовою практикою.

Постановою ВГСУ від 18 лютого 2010 року у справі № 44/196пн за позовом ПП «Фірма «Хелп» про визнання правочину, щодо видачі простого векселя недійсним та визнання векселя таким, що не має вексельної сили, суд задовольнив вимоги скаржника та скасував судові рішення яким вексель було визнано таким, що не має вексельної сили. Судове рішення було аргументоване, зокрема, наступним.

«Судами попередніх інстанцій для визнання векселя таким, що не має вексельної сили та не підлягає оплаті невірні застосовані норми частини 3 статті 4 Закону України "Про обіг векселів в Україні", яка передбачає, що умови щодо проведення розрахунків із застосуванням векселів обов'язково відображається у відповідному договорі.

Суди попередніх інстанцій визнали вексель таким, що не має вексельної сили та не підлягає оплаті, виходячи з обставин, з якими закон не пов'язує настання такого правового наслідку.

Безпідставним є посилення судів попередніх інстанцій на частину 3 статті 4 Закону України "Про обіг векселів в Україні", яка передбачає, що умова щодо проведення розрахунків із застосуванням векселів обов'язково відображається у відповідному договорі, оскільки, недотримання цих вимог може бути підставою для притягнення до відповідальності посадових осіб, але не може бути підставою для визнання емітованого векселя таким, що не має вексельної сили».

8. Неправильне розташування написів на векселі.

Неправильне розташування написів на векселі не є підставою для визнання векселя таким, що не має сили векселя.

Постановою ВГСУ від 08 вересня 2010 року у справі № 16-12-30/16-09-414 ТОВ «Юг-Паркінг Груп» до АКБ «Фінбанк» стягнення заборгованості за опротестованими векселями, відсотків, нарахованих на суму векселів, відшкодування витрат, пов'язаних з опротестуванням та відшкодування збитків, суд, зокрема, вказав на наступне :

«Згідно із приписами ст. 76 Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі документ, у якому відсутній будь-який з реквізитів, зазначених у попередній статті, не має сили простого векселя.

Судова колегія відзначає, що зміст оригіналу простого векселя серії НОМЕР_2 номінальною вартістю 3 060 697,21 грн., на недійсності якого наполягають третя особа та

відповідач, безумовно підтверджує, що в ньому міститься всі обов'язкові реквізити, передбачені ст. 75 Уніфікованого закону. При цьому розташування назви особи, якій повинен бути здійснений платіж, у вільному рядку над фразою „ми заплатимо проти цього простого векселю наказу” замість її розташування під указаною фразою, не свідчить про відсутність цього реквізиту в тексті векселя та не приводить до дефекту форми цього векселю, а є лише є технічною помилкою».

Підсумовуючи, хотілось би зазначити, що хоча й більшість порушень умов видачі векселів не є підставами для визнання векселів такими, що не мають вексельної сили, однак, такі порушення можуть мати інші негативні правові наслідки.

Maestro & Partners Law Group
Керуючий партнер, адвокат
Сахнацький Андрій

Опубліковано в газеті «Правовий тиждень» № 23 – 24 (357 – 358) від 11.06.2013 р.